

TRANSFORMACE BASKICKÉHO NACIONALISMU V PRŮBĚHU 20. STOLETÍ

Pavla Andršová

*Katedra antropologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni
andrsova@ksa.zcu.cz*

Transformation of the Basque Nationalism in the 20th century

Abstract—Basque nationalism is a phenomenon that emerged at the end of the 19th century and remains alive until today. It had its ups and downs in the course of the 20th century, and during this period it changed the way it manifested itself. This article introduces Basque nationalism, along with the circumstances and architects of its origin. It focuses primarily on the transformation of Basque nationalism and on the changes in its form and ideological orientation according to the development of the Basque Country, or Spain as the case may be, from the end of the 19th century up to the present day. These changes are linked to the transformation of Basque society itself and of the way that the Basque national identity is being constructed. At the same time, we can observe a refusal of the traditional conception of Basque nationality that was typical of the first nationalists.

Keywords—Basque Country; Basque nationalism; Sabino Arana; national identity; Basque language

ÚVOD

V POSLEDNÍ době bývají politické požadavky evropských nacionalismů zmiňovány především v souvislosti s projevy skotského a katalánského nacionalismu, jejichž zástupci si kladou za cíl posílení stávající autonomie či dosažení úplné secese. Příkladem takové snahy bylo referendum o nezávislosti Škotska v září roku 2014 a jeho obdoba ve Španělsku, katalánská *consulta popular*, konaná v listopadu téhož roku. Avšak není to tak dlouho, co jsme o nacionalismu v západní Evropě slyšeli zejména ve spojení s Baskikem a politickým násilím odehrávajícím se na

jeho území. Fenomén baskického nacionalismu a secesionismu (či separatismu,¹ chceme-li), ať už více, či méně viditelný, je však předmětem neustálých změn souvisejících s transformací samotné baskické (ale i španělské, respektive francouzské) společnosti. Ozbrojený boj za nacionalistické cíle v Baskicku vykristalizoval za určitých podmínek, které byly produktem specifického politického, ekonomického a kulturního vývoje regionu.

Záměrem článku je tedy především představení tohoto vývoje a nalezení souvislosti mezi baskickými historickými specifiky a formováním baskického nacionalismu až do podoby, jakou známe dnes. Jedním z předpokladů tohoto textu je také vzájemný vztah mezi povahou baskického nacionalismu a způsobem konstrukce baskické národní identity.

V této stati operuji především s pojetím Baskicka jako autonomního společenství sestávajícího ze tří provincií, jimiž jsou Biskajsko, Gípuzkoa a Araba. Francouzské Baskicko totiž podléhá od jisté doby odlišnému vývoji a baskická identita se v něm dnes konstruuje na základě odlišných prvků. Zmiňme například fakt, že v důsledku absence samosprávy chybí ve francouzském Baskicku úzký vztah mezi obyvateli a lokální politickou reprezentací, baskičtina je na ústupu a převažuje zde francouzsky hovořící obyvatelstvo, a v neposlední řadě chybí oficiální teritoriální vymezení (Baskicko je ve Francii součástí většího departementu Pyrénées-Atlantiques a ještě většího administrativního regionu Akvitánie). Problematiké je pak uchopení Autonomního spole-

¹ V tomto textu jsou rozlišeny pojmy *separatismus* a *secesionismus* dle pojetí Johna R. Wooda (1981).

čenství Navarry, kde se baskická identita manifestuje pouze v severní části provincie. Můžeme si tak klást otázku, zda je Navarra spíše baskická, či španělská.

Tento text mimo jiné vychází z opakovaných výzkumů² v oblasti španělského Baskicka založených především na zúčastněném pozorování a rozhovorech s informanty, kteří svými výpověďmi doplňují teze této stati. Jsou jimi lidé definující se jako Baskové a pocházející z Autonomního společenství Baskicko. Za účelem zachování anonymity informantů, kteří vyslovili přání nezveřejňovat svá jména, budou v textu jednotlivé výpovědi označeny číslem, věkem dotazovaného a provincií jeho původu.

OKOLNOSTI VZNIKU BASKICKÉHO NACIONALISMU

Stejně jako většina evropských nacionalismů má i ten baskický své kořeny v 19. století, v němž se v rámci romantického smýšlení prosazuje idea komunitarismu a pospolitosti. Zatímco značné části evropských nacionalismů se v průběhu 20. a 21. století podařilo zrealizovat své politické cíle a vytvořit nezávislou státní jednotku, baskický nacionalismus pokračuje ve snaze dostat svému předsevzetí v rámci státu, jehož je Baskicko součástí. Bylo by však nevhodné hovořit o baskickém nacionalismu jako o fenoménu, jehož podoba zůstává stejná jako v době svého vzniku. Už jen samotné srovnání raného baskického nacionalismu a jeho současné formy je nanejvýš problematické vzhledem k tomu, že v průběhu 20. století došlo k transformaci baskického nacionalistického hnutí hned na několika úrovních, a to včetně proměny ideologických východisek i toho, kdo se stává členem hnutí.

V době svého vzniku bylo baskické nacionalistické hnutí reakcí na politický i společenský vývoj v zemi. V letech 1833–1839 a 1872–1876 otráasaly Španělskem karlistické války, konflikt mezi příznivci dona Carlose, bratra krále Ferdinanda VII., a Isabely II., Ferdinandovy dcery. Obyvatelé Baskicka se většinou jakožto konzervativci a odpůrci potenciál-

ního španělského centralismu staví na stranu karlistů, kteří nakonec dlouholeté spory prohrávají. To má pro španělské Basky dalekosáhlé následky pramenící především z rozpadu forálního systému ve Španělsku. Forální práva, tedy *fueros*, byla regionální práva ve středověké západní Evropě celkem běžná. Definovala vztah mezi vládou (panovníkem) a lokální autoritou, které zaručovala legislativní autonomii. Obvykle takovou autonomií disponovaly menší územní jednotky jako vesnice či města, Baskicku však byla přiznána práva na autonomii celé provincie (Lecours 2007, 31). Důvod pro tak rozsáhlou autonomii nalezneme v poloze Baskicka, které tvoří hranici mezi Španělskem a Francií, a je tak nárazníkem proti případné vojenské invazi ze severu (Heiberg 1989, 21). V takovém regionu je třeba udržovat vnitřní politickou integritu. Tradice baskických *fueros* sahá do doby pamplonského a později navarrského království, které požívalo autonomní statut až do roku 1620 (Heiberg 1989, 17) a které bylo spíše královstvím Španělů a politickým zastřešením Baskicka. Nacionalistická rétorika Basků však na toto období odkazuje jako na dobu, kdy měli poprvé a naposled svůj vlastní nezávislý stát (Kurlansky 2000, 42). Zákonem z 21. července 1876 byly Baskicku *fueros* odebrány, a to po několika staletích lokální autonomie. Pro Baskicko znamenala ztráta *fueros* především konec ekonomické svobody a obnovení daňové povinnosti ke Španělsku. Dochází navíc ke změnám ve správě obecní půdy, bez které se mnoho lokálních zemědělců nebylo schopno uživit (Watson 2003, 149). Společně s nově nastolenou povinností Basků sloužit ve španělské armádě vedly tyto změny k rozsáhlým přesunům obyvatel. Období po roce 1876 je charakteristické jednou z největších migračních vln z Baskicka do zahraničí, především do rostoucích diaspor v Severní a Jižní Americe (viz např. Douglass a Bilbao 2005; Toticagüena 2005).

POČÁTKY BASKICKÉHO NACIONALISTICKÉHO HNUTÍ

S tímto pro Baskicko nepříliš šťastným obdobím se neodmyslitelně pojí jméno spisovatele Sabina Arany,³ jenž je mnohými považo-

² Sběr dat, která jsou využita v této studii, začal v roce 2012 s autorčinným terénním výzkumem v Baskicku, jenž byl realizován za účelem přípravy diplomové práce autorky. Zároveň předkládaná studie z této diplomové práce (Andršová 2013) vychází.

³ Celým jménem Sabino Policarpo Arana Goiri (de

ván za „otce“ baskického nacionalismu. Arana se v Baskicku zasadil o svého druhu „národní obrození“ vzhledem ke své činnosti v oboru baskické lingvistiky, ale i k výjimečné politické aktivitě: „Sabino byl karlista, byl to [baskický] patriot, otec baskického národa.“ (informant 1, 69 let, Gipuzkoa) Jako rodák z Abanda – tehdy předměstí Bilbao, dnes oficiální části města – se Arana hrdě hlásil k baskijské identitě, jež v té době vlastně představovala identitu baskickou. Reflekovalo to nejen Aranův původ, ale také fakt, že podle něj Baskijsko v té době oplývalo největším potenciálem vytvořit nezávislý stát (viz např. de Pablo a Mees 2005, 7; Zákřavský 2013b, 220). Snaha o dosažení nezávislosti Baskicka na Španělsku má v Aranově pojetí konkrétní cíle. Šlo především o to zajistit Baskicku obranu proti jeho sílcí hispanizaci, jež dle Arany ohrožuje podstatu baskičnosti představovanou zejména baskickou krví (rasou), baskickým jazykem a baskickou vírou – katolicismem (de Pablo a Mees 2005, 10–17). Arana přistupuje k jakémukoliv sporu mezi baskickou a španělskou správou jako k boji „nadřazené baskické rasy“ proti nelegitimní nadvládě (Farwell 2009, 51). Zde je však nutné uvědomit si kontext druhé poloviny 19. století, v němž bývá sociální realita v záplavě více či méně vědeckých teorií nazírána rasovou optikou. Raný baskický nacionalismus Aranova pojetí se konstituuje jako silně xenofobní a rasistický, na rozdíl od jeho pozdější liberální podoby.

Typickým znakem (nejen) Baskicka Aranovy doby je navíc celospolečenská transformace zapříčiněná doznívající průmyslovou revolucí. Intenzivní industrializace Baskicka se týkala především jeho přímořských oblastí, tedy center na severu provincií Baskijska a Gipuzkoy. Od roku 1850, kdy v Bilbao žilo přibližně 20 tisíc osob, vzrostla do konce 19. století jeho populace pětinašobně (Kurlansky 2000, 169), dnes čítá město 343 234 obyvatel (Eustat 2015). Mnozí však Bilbao chápou jako metropoli sestávající z pětadvaceti městských částí, jež se postupně rozvíjely kolem řeky Nervión ústící do Baskijského zálivu. Těmi největšími jsou průmyslové části jako Barakaldo, Sestao, Portugalete nebo Santurtzi nacházející se severně od centra Bilbao a čítající dohro-

Pablo a Mees 2005, 1).

mady více než 200 tisíc obyvatel (Eustat 2015). Mnohé z těchto osob nebo jejich předků přicházejí do Bilbao právě díky novým pracovním příležitostem vzniklým jako důsledek jeho masivní industrializace ve druhé polovině 19. století, přičemž se nejedná jen o vnitřní migraci v rámci Baskicka. Velká část těchto osob pochází z dalších částí Španělska, a to přirozeně těch chudších a závislých na zemědělství jako severní Kastilie, León, Galicie nebo Asturie (Watson 2003, 148). Jsou to právě tito přistěhovalci, kteří v pojetí Sabina Arany představují pro Baskicko nebezpečí v podobě hispanizace regionu a které Arana s oblibou nazývá *maketos* zdůrazňující tímto jejich ne-baskický původ (Kurlansky 2000, 169). Nebezpečí španělské migrace zároveň spatřuje Arana v přílivu liberální levicově smýšlející masy, jež ohrožuje „tradiční“ katolickou víru baskického obyvatelstva (Lecours 2007, 57).

Dalším znakem vznikajícího baskického nacionalistického hnutí je prozápadní angloamerická orientace, jež provází jeho představitele několik příštích desetiletí. Arana sám se netajil sympatiemi ke Spojenému království. Baskická vlajka, která vznikla podle Aranova návrhu, byla inspirována britským Union Jackem (Lecours 2007, 52). Přístav v Bilbao zaznamenal svůj největší rozkvět v rámci etablování obchodních vztahů Baskicka s Velkou Británií (Vaczi 2015, 17). Později se diplomatické vztahy mezi Baskickem a Spojeným královstvím, respektive Spojenými státy, ještě prohlubují nejen v důsledku pokračující spolupráce regionů, ale především v závislosti na politickém dění ve Španělsku.

Výše zmíněná baskická vlajka (baskicky *ikurrina* [ikuriña]) je znakem tohoto regionu dodnes. Mnohými je chápána jako symbol, jenž „provází Basky odnepaměti“ (informant 2, 68 let, Gipuzkoa), což je s ohledem na jejího tvůrce Sabina Aranu samozřejmě nesmysl. Demonstruje to však proces vytváření tradic, který dle Erica Hobsbawma (2000, 1–14) provází etablování nejednoho národa. V případě Baskicka pozorujeme tento fenomén na bezpočtu příkladů, přičemž mnoho z nich je spojeno právě s činností Sabina Arany a jeho zájmem o kulturní a lingvistickou stránku věci. Dokladem je nepřeborné množství neologismů, které Arana uvedl do baskického jazyka ve

snaze vyhnout se užívání pobaskičtěných španělských výrazů. Jedním z takových neologismů je dnes ustálený pojem *Euskadi* (dříve *Euzkadi*), jenž je pro mnohé ekvivalentem pojmu *Euskal Herria*, výrazu pro Baskicko. Zatímco však *Euskal Herria* označuje spíše neurčitě definovanou „vlast Basků“, Aranovým záměrem bylo vytvoření termínu popisujícího Baskicko jako konkrétní oblast se státotvorným potenciálem, kterou pro něj představovalo především Biskajsko. V listopadu roku 1892 vydává Arana svůj spis *Bizkaya por su independencia* (Biskajsko za svou nezávislost), kde na základě historického vývoje regionu představuje důvody, proč by právě tato baskická provincie měla vytvořit nezávislý stát (Arana 1892). Postupem času rozšířil Arana své úvahy o vytvoření nezávislého státu i o další baskické provincie, včetně těch francouzských (Lecours 2007, 66).

Důležitým milníkem ve vývoji baskického nacionalismu je pak především součást politického projektu Sabina Arany, a to vznik Baskické nacionalistické strany (EAJ-PNV – *Euzko Alderdi Jeltzalea – Partido Nacionalista Vasco*) v roce 1895. Tato organizace volně navazuje na Aranou založené uskupení *Euskaldun Batzokija* (Baskická společnost), jehož členové pocházeli z řad příznivců Aranova „antimarketismu“ a boje za zachování „čisté baskické rasy“ (de la Granja 2006). Činnost skupiny spočívala v zapovězení všeho španělského, což souviselo i s podmínkami pro samotné přijímání členů – součástí organizace se mohli stát pouze Baskové, respektive takové osoby, jež jsou schopny doložit svůj baskický původ například baskickým příjmením (Heiberg 1989, 62). Za takových podmínek se však členská základna *Euskaldun Batzokija* příliš nerozrůstala, a není tedy divu, že vznikající EAJ-PNV musela časem při náboru členů od takto přísných podmínek upustit.

Nicméně ať už jsou závěry Sabina Arany spojené se smýšlením o „baskické rase“ či „čistém baskickém původu“ jakkoli pochybné, je jisté, že se mu podařilo vytvořit hnutí postavené na romantické představě „jednoty a vznešenosti baskického národa“, ze které čerpá v řadě případů baskická nacionalistická rétorika dodnes. Aranovo smýšlení je vzorným příkladem přístupu k „procitnutí národa“. Tato

podoba nacionalismu velmi dobře koresponduje s dalšími evropskými hnutími 19. století, která jsou založena na hledání společných dějin, na vyzdvihování rozdílů mezi „námi“ a „jimi“. Takový nacionalismus pak chápe svoji skupinu jako nadřazenou těm ostatním a pojímá tuto skupinu primordialisticky, tj. jako objektivně definovatelnou a existující odnepaměti. Národy jsou tedy v pojetí primordialismu prastaré, pouze bylo nutné je probudit z hlubokého spánku a nechat je, aby si uvědomily svou vlastní jedinečnost (Gellner 2003, 20–23). Přesně takový koncept je základem Aranovy rétoriky a jeho nacionální propagandy. „[Sabino Arana] byl přesvědčen, že Baskové se musejí zabývat svou slavnou minulostí, aby byli schopni porozumět svému současnému ponížení.“ (Kurlansky 2000, 162) V těchto intencích je pak člen národa chápán jako někdo, kdo s takovou kvalitou přichází na svět, kdo má příslušnost k národu v krvi. Náležitost ke skupině tak není v rámci tohoto smýšlení předmětem diskuze ani společného konsenzu, je jasně daná a předává se z generace na generaci (Hroch 2009, 18).

BASKICKÝ NACIONALISMUS VE 20. A 21. STOLETÍ

Politický vývoj 20. století však znamenal pro baskický nacionalismus změnu ve vnímání sebe sama. V roce 1936 po vzniku druhé španělské republiky vešel v platnost *Guernický statut* baskické autonomie, jenž však jen z velmi malé části kopíroval původní rozsah autonomního statutu, který fungoval v období platnosti *fueros*. Především se pak následkem složitého politického vývoje uvnitř Baskicka vztahoval pouze na provincie Biskajsko a Gipuzkoa (Aparicio 2009, 244–250; Medrano 1994, 584). Záhy po vypuknutí občanské války byl však autonomní statut anulován a k jeho obnovení došlo až v rámci demokratické tranzice po smrti generála Franca. Skoro čtyřicetiletý autoritativní Francův režim znamenal pro Baskicko výraznou stagnaci kulturního rozvoje vzhledem k tomu, že Francova politika byla silně centralistická a Baskové byli se svými požadavky již od počátku občanské války vnímáni jako nepřátelé režimu (Preston 2001, 74). V průběhu Francovy diktatury však došlo

nejen k potlačení snah o vytvoření baskické autonomie, důsledky nalezneme i v rovině hodnot samotných baskických nacionalistů.

Zemědělství vs. industrialismus

Nejvýraznějším dopadem Francovy politiky byla ještě masivnější industrializace baskických příměstských oblastí, do kterých proudilo stále více nebaskických pracovníků. Zaprvé se tedy radikálně změnilo složení obyvatelstva Baskicka, které zaznamenalo silnou hispanizaci a ústup baskičtiny (Mees 2003, 25). Z druhé pak modernizace a intenzivní urbanizace těchto provincií způsobila odklon od tradičních hodnot založených na katolictví, rodinné solidaritě a zemědělské produkci. Obyvatel venkova, kteří se drželi konvenčních subsistenčních strategií spojených se zemědělstvím, ubývalo a společnost se stávala kosmopolitnější (Kurlansky 2000, 169). Baskické nacionalistické hnutí, které hledalo podporu, kde se dalo, se tak přirozeně obrátilo na dělnické organizace, jejichž vliv po druhé světové válce sílí. Nacionalistická rétorika upouští od důrazu na rurální oblast, rodinná hospodářství a zemědělskou produkci.

Amerikanismus vs. antiamerikanismus

Zatímco v počátcích baskického nacionalistického hnutí byli baskičtí „obrozenci“ orientováni prozápadně, později se v důsledku španělského (ale i globálního) politického vývoje nacionalistická orientace transformuje a čerpá spíše z myšlenkové podpory socialistického bloku. Sabino Arana a jeho nástupci z EAJ-PNV spolupracují především se Spojeným královstvím a Spojenými státy, jinak tomu není ani v průběhu španělské občanské války a následnými lety Francovy diktatury. V roce 1936 se konstituuje baskická vláda a José Antonio Aguirre je vyhlášen prvním *lehendakarim*, prezidentem samosprávních oblastí. V období občanské války však Aguirre emigruje přes státy východní až do New Yorku (více viz Aguirre 1991), kde je ustavena baskická exilová vláda. V Londýně byla pod vedením Manuela Iruja, jednoho z Aguirreho ministrů, zformována Baskická národní rada (Clark 1979, 89).

Po druhé světové válce spoléhá Baskická diplomacie na své spojence ve víře, že budou pokračovat v podpoře demokratizace Evropy. V roce 1947 však vchází v platnost Trumanova doktrína, která jen zocelila izolacionismus Západu vůči Sovětskému svazu a jeho satelitům. Frankistické Španělsko se v rámci dohody se Spojenými státy zapojilo do vojenské spolupráce antikomunistického bloku (Friend 2012, 112). Nová generace baskických nacionalistů se tak přirozeně odvrací od myšlenky proamerikanismu a přijímá spíše myšlenky antiimperialistického boje utlačované kolonie (Strmiska 2001, 11).

Katolicismus vs. sekularizace

Vedle proměny diplomatické praxe baskických nacionalistů muselo nutně dojít i k proměně způsobu, jakým se hnutí s Francovým režimem vyrovnávalo na domácí scéně. Tradiční Aranův nacionalismus a politika EAJ-PNV vycházejí z úsloví „*Jaungoika eta Lagi-Zara*“,⁴ tedy „Bůh a staré zákony“ (Lecours 2007, 54), což je heslo, které považuje EAJ-PNV za vlastní dodnes (EAJ-PNV 2015). Baskové sami o sobě často říkají, že jsou „ti praví katolíci“ (informant 3, 85 let, Gipuzkoa). Pro nacionalisty moderního urbanizovaného Baskicka Francovy éry však již není katolicky orientované hnutí dostačující a ke slovu se dostává nová generace nacionalistů, kteří vesměs pocházejí z univerzitního prostředí velkých měst (Clark 1979, 155–156). Katolické hodnoty byly pro tuto novou generaci něčím zcela překonaným, alespoň jako projev baskického nacionalismu, jednalo se o vyznání španělské tyranie a jako takové pro mladé nacionalisty nepřicházelo v úvahu. Dokladem je v roce 1959 vznik organizace ETA a její ideologická východiska, která se původního pojetí baskického nacionalismu dotýkají jen minimálně. Již na druhém a třetím shromáždění ETA (1963 a 1964) přijímá organizace ideu revolučního marxismu (Alonso 2004, 184), především se pak deklaruje jako ozbrojená skupina, což je strategie, kterou EAJ-PNV jakožto křesťansky orientovaná strana re-

⁴ Toto motto figuruje v baskičtině v různých přepisech v závislosti na konkrétním dialektu. Setkáme se např. s podobou „*Jaungoikua eta Lagizarra*“ (Kurlansky 2000, 168) či „*Jaungoikua eta Lagi-Zara*“ (Heiberg 1989, 56).

zolutně odmítá (Ben-Ami 1991, 503). V současné době se navíc politické podpoře nacionalisticky smýšlejících Basků těší zejména formace Euskal Herria Bildu (EH Bildu) – koalice baskických nacionalistických stran, jež se jednoznačně deklaruje jako sekulární subjekt kladoucí důraz na laicizaci společnosti a oproštění se od veškerých náboženských vlivů a symboliky (EH Bildu 2012, 8–9).

Pravice vs. levice

Zde je nutné poznamenat, že Autonomní společenství Baskicka funguje vesměs jako parlamentní demokracie s pravidelnými volbami a pluralitou politických subjektů, jejichž podpora podléhá bezpočtu vlivů a náladám ve společnosti. Politická reprezentace Basků zahrnuje jak EAJ-PNV, stranu pravého středu prosazující spíše umírněný nacionalismus, tak subjekty řadící se do proudu *izquierda abertzale*, tedy tzv. vlastenecké levice. Jak již bylo řečeno, EAJ-PNV vzniká v období etablování baskického nacionalismu na konci 19. století a jako nejstarší baskický politický subjekt vlastně reflektuje vývoj Baskicka od té doby až po současnost. Ač se strana musela vyrovnávat s bezpočtem výzev, základní ideologická východiska si zachovává dodnes.

V současnosti nicméně není PNV pro nacionalisticky smýšlející Basky optimálním zástupcem. Baskové, kteří sympatizují s nacionalistickým hnutím, dnes spíše vyjadřují podporu politickým subjektům, jejichž rétorika je oproti umírněné politice EAJ-PNV vyhraněně nacionalistická. Takovým subjektem je dnes v Baskicku právě EH Bildu, jež spadá do proudu *izquierda abertzale* a jejíž cíle jsou otevřeně secesionistické. Elektorát této levicové formace tvoří ze 77 % lidé, kteří sami sebe definují pouze jako Basky (EHU 2015, 54).

Primordialismus vs. konstruktivismus

V rámci transformace ideologie baskického nacionalismu dochází nicméně také k posunu vnímání toho, co označujeme jako baskické. Od primordialistického pohledu na příslušnost k „baskickému národu“ konce 19. století ke konstruktivistickému přístupu, který se prosadil v průběhu století 20. Tento posun korespon-

duje s přechodem od pravicového konzervatismu, jenž kladl důraz na původ jedince a tradicionalismus, k levicovému liberalismu, který je k původu slepý a je poměrně otevřeně schopen přijmout jako člena společenství někoho, kdo by v rámci tradičního režimu neměl na příslušnost k tomuto společenství právo. Samotná EAJ-PNV svým posunem od Aranova elitářského pojetí ke *catch-all* straně (viz Zákřavský 2013a) posouvá hranice toho, kdo se může ucházet o členství ve straně, a svým způsobem i toho, kdo je a není Bask. Oproti původním stanovám Aranovy PNV brojícím proti „nebezpečnému maketismu“ přijímáním těch „pravých Basků“ dochází politická reprezentace Baskicka k otevřenosti v definici Basků – těch, kteří se mohou podílet na osudu Baskicka (Zákřavský 2013a, 46).

Informanti sami hovoří o esenci „baskičnosti“ jako o něčem, co není neměnné. Na otázky spojené s nacionální identitou odpovídají často způsobem blízkým konstruktivistickému nazírání. Velmi frekventované jsou odpovědi odkazující na pocit příslušnosti k dané skupině:

„Člověk se může stát Baskem v okamžiku, kdy se tak rozhodne.“ (informant 4, 18 let, Biskajsko)

„Moje matka se narodila v Extremaduře, ale vytvořila si k Baskicku vztah a začala se jako Bask cítit víc než někteří lidé, kteří se tu [v Baskicku] narodili.“ (informant 5, 45 let, Gipuzkoa)

„Baskové jsou všichni ti, kteří se tak cítí a kteří chtějí být Baskové.“ (informant 3, 85 let, Gipuzkoa)

Ve výpovědích jsme schopni rozlišit čtyři základní atributy determinující informantův postoj k tomu, kdo je a není Bask: užití jazyka, pobyt v regionu, přijetí kultury a boj za lokální hodnoty. Každý z těchto atributů podléhá změnám a jedná se o získané charakteristiky jedince. Jinak řečeno, všechny tyto znaky, které dle informantů dělají Baska Baskem, jedinec přijímá dobrovolně. Užití jazyka bývá v rozhovorech zvláště citlivé téma, neboť ani v provincii Gipuzkoa, jež se z baskických provincií vyznačuje nejvyšší mírou identifikace s baskickou národní identitou (EHU 2015, 53), neovládá ani polovina obyvatel baskičtinu aktivně (Viceconsejería de Política Lingüística Gobierno Vasco

2012, 6). Přesto se na otázku, co musí člověk splňovat, aby se mohl stát Baskem, objevoval odkaz na baskičtinu velmi často:

„*Jde o pocit. [...] Máme tu spoustu sou-
sedů původem z Číny a jsou to Baskové. Přes
ulici bydlí pár tmavé pleti. Žijí tady, mluví
baskicky, jsou to Baskové.*“ (informant 6, 43
let, Gipuzkoa)

„*Mladí lidé se dnes učí baskicky. Je to sou-
část jejich identity. Dříve bylo v módě mluvit
španělsky, protože to byl jazyk velkých měst
a baskicky mluvili pouze starší lidé. Dnes je
baskičtina populární spíše mezi mladými lidmi,
protože je módní vymezovat se jako Bask.*“ (in-
formant 7, 52 let, Biskajsko)

„[Člověk může být Bask,] *pokud miluje
baskickou kulturu a vynaloží úsilí naučit se
baskicky.*“ (informant 8, 18 let, Araba)

Důraz, který informanti kladou na užití baskičtiny nebo na snahu o její ovládnutí, souvisí také s neustálým rozšiřováním jazyka v posledních dekádách, jež je finančně podporováno vládními i dalšími organizacemi (Šatava 2009, 73–74). Baskicko je příkladem vzorné etnorevitalizace, v rámci které se vrátila výuka baskičtiny do základních škol, zároveň přibývá institucí poskytujících výuku jazyka dospělým. Co se baskické kultury týče, většinou nejde podle informantů pouze o dodržování vzorů chování. Důležitá je internalizace aspektů kultury, které odlišují Basky od ostatních. Stejně důležitá je v rámci kolektivní identifikace snaha o zachování baskických kulturních specifik či „boj“ za jakousi představu esence baskičnosti:

„*Člověk může být Bask, když se tak sám
identifikuje a bojuje za to, co ostatní [Bas-
kové].*“ (informant 9, 18 let, Gipuzkoa)

„*Můžete být Bask, když se adaptujete na
kulturu a prokážete zájem o boj za přežití
baskičtiny.*“ (informant 10, 19 let, Biskajsko)

ZÁVĚR

Vznik nacionalistického hnutí v Baskicku byl v kontextu historického vývoje Evropy vcelku přirozený. Podobně jako v případě jiných evropských nacionalismů se začaly nacionalistické myšlenky v Baskicku šířit díky aktivitě několika málo osob s výjimečným zapojením v kulturní a politické oblasti. Jedním z nich byl i Sabino Arana, pomyslný otec

baskického nacionalismu. Uvědomující si svůj baskický původ, uvedl Arana do pohybu projekt baskické nezávislosti, jenž je aktuální dodnes. Pro mnohé byly dokonce cíle, jež si hnutí na konci 19. a počátku 20. století vytýčilo, naplněny vzhledem k tomu, že dnes požívá Baskicko (ve smyslu Baskického autonomního společenství) statut poměrně rozsáhlé samosprávy (znovu)ustavené v roce 1979 v rámci Guernického statutu (viz Ley orgánica 3/1979). Ten zaručuje Baskicku kulturní, politickou i fiskální svobodu, jež je pro region obzvláště významná, a to především z důvodu stabilně vysoké produkce a ekonomické síly oblasti – Baskicko se v rámci Španělska vyznačuje jednou z nejvyšších hodnot HDP na obyvatele (Instituto Nacional de Estadística 2011, 3).

Baskický nacionalismus prošel za dobu své existence řadou výzev, jež zásadním způsobem proměnily jak jeho podobu, tak jeho vliv na baskickou společnost. Zároveň se vývoj baskické, respektive španělské, společnosti podepsal na formování baskického nacionalismu. Společně s liberalizací a sekularizací společnosti a tamního nacionalismu, dochází k posunu vnímání příslušnosti k baskickému národu a ke slovu se dostává konstruktivistické pojetí skupinové identity. V rámci takové conceptualizace lze za člena společenství považovat někoho, kdo se dobrovolně svým jednáním a pocitem příslušnosti připojí ke skupině. V případě Basků se jedná především o jazyk, jehož znalost (či snaha o jeho znalost) a boj za něj představuje jeden z klíčových atributů baskické kolektivní identity.

ZDROJE PODPORY

Tento text vznikl jako výstup projektu „Konstrukce a reprodukce baskické kolektivní identity ve vztahu k jazyku, teritoriu a baskickému nacionalismu“ (SGS-2015-054) podpořeného v rámci Studentské grantové soutěže ZČU v Plzni.

POUŽITÉ ZDROJE

Aguirre, José Antonio. 1991. *Escape via Berlin: Eluding Franco in Hitler's Europe*. Reno: University of Nevada Press.

- Alonso, Fernando. 2004. *¿Por qué luchamos los vascos?* Tafalla: Txalaparta.
- Andršová, Pavla. 2013. *Baskický nacionalismus a identita současných Basků*. Diplomová práce. Vedoucí práce František Bahenský. Plzeň: FF ZČU.
- Aparicio, Fernando Molina. 2009. „La autonomía de la política: El problema vasco y los proyectos de autogobierno durante la Segunda República (1931–1936).“ In *La autonomía vasca en la España contemporánea (1808–2008)*, eds. Luis Castells a Arturo Cajal, 225–255. Madrid: Marcial Pons.
- Arana, Sabino. 1892. *Bizkaya por su independencia*. Viděno 22. prosince 2015. <http://recherche.univ-lyon2.fr/grimh/ressources/nacionalismos/paisvasco/1892aranabizkaya.htm>.
- Ben-Ami, Shlomo. 1991. „Basque Nationalism between Archaism and Modernity.“ *Journal of Contemporary History* 26 (3/4): 493–521.
- Clark, Robert P. 1979. *The Basques: The Franco Years and Beyond*. Reno: University of Nevada Press.
- de la Granja, Luis. 2006. „El antimaketismo: La visión de Sabino Arana sobre España y los Españoles.“ *Norba: Revista de historia* 19: 191–203.
- de Pablo, Santiago a Ludger Mees. 2005. *El péndulo patriótico: Historia del Partido Nacionalista Vasco, 1895–2005*. Barcelona: Crítica.
- Douglass, William A. a Jon Bilbao. 2005. *Amerikanak: Basques in the New World*. Reno: University of Nevada Press.
- EH Bildu. 2012. „Programa electoral.“ Viděno 22. prosince 2015. <http://ehbildu.eus/es/elecciones/parlamento-vasco-2012/programa-electoral>.
- EHU (Euskal Herriko Unibertsitatea). 2015. „Eusko Barometro, Mayo 2015.“ Viděno 22. prosince 2015. http://www.ehu.eus/documents/1457190/1525260/EB_Mayo15.pdf.
- Eustat. 2015. „Population by locality in Bizkaia, according to sex, age groups and nationality.“ Viděno 22. prosince 2015. http://en.eustat.eus/elementos/ele0011400/ti_population-by-locality-in-bizkaia-according-to-sex-age-groups-and-nationality/tbl0011438_i.html#axzz3r196c8Yx.
- EAJ-PNV (Euzko Alderdi Jeltzalea – Partido Nacionalista Vasco). 2015. „Conoce EAJ-PNV.“ Viděno 22. prosince 2015. http://www.eaj-pnv.eus/esp/conoce_historia.php.
- Farwell, A. S. 2009. „Race, Language, and Basque Protohistory According to Sabino Arana.“ *Sancho el Sabio – Estudios Vascos* 30: 49–80.
- Friend, Julius W. 2012. *Stateless Nations: Western European Regional Nationalisms and the Old Nations*. London: Palgrave Macmillan.
- Gellner, Ernst. 2003. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Heiberg, Marianne. 1989. *The making of the Basque nation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hobsbawm, Eric. 2000. „Introduction: Inventing Traditions.“ In *The Invention of Tradition*, eds. Eric Hobsbawm a Terence Ranger, 1–14. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hroch, Miroslav. 2009. *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: SLON.
- Instituto Nacional de Estadística. 2011. „Contabilidad Regional de España.“ Viděno 22. prosince 2015. <http://www.ine.es/prensa/np695.pdf>.
- Kurlansky, Mark. 2000. *The Basque History of the World*. London: Vintage Books.
- Lecours, André. 2007. *Basque Nationalism and the Spanish State*. Reno: University of Nevada Press.
- Medrano, Juan Díez. 1994. „Patterns of development and nationalism: Basque and Catalan nationalism before the Spanish Civil War.“ *Theory and Society* 23 (4): 541–569.
- Mees, Ludger. 2003. *Nationalism, Violence and Democracy: The Basque clash of identities*. New York: Palgrave Macmillan.
- Preston, Paul. 2001. *Franco*. Praha: BB Art.
- Strmiska, Maxmilián. 2001. *Smrtonosné vlastenectví: Etnicko-politický terorismus v Baskicku a Quebeku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- Šatava, Leoš. 2009. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: SLON.
- Toticagüena, Gloria. 2005. *Basque Diaspora: Migration and Transnational Identity*. Reno: University of Nevada Press.
- Vaczi, Mariann. 2015. *Soccer, Culture and Society in Spain: An ethnography of Basque fandom*. London – New York: Routledge.
- Viceconsejería de Política Lingüística Gobierno Vasco. 2012. „Comunidad Autónoma Vasca. V Encuesta Sociolingüística.“ Viděno 22. prosince 2015. http://www.euskara.euskadi.eus/r59-738/es/contenidos/noticia/eae_inkestaren_laburpena_2011/es_argitalp/adjuntos/CAV_Resumen_de_la_encuesta_2011.pdf.
- Watson, Cameron. 2003. *Modern Basque History: Eighteen Century to the Present*. Reno: University of Nevada Press.
- Wood, John R. 1981. „Secession: A Comparative Analytical Framework.“ *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique* 14 (1): 107–134.
- Zákravský, Jiří. 2013a. „Baskická národní strana mezi elitní, masovou a catch-all stranou: Příspěvek ke konceptualizaci stranických typů.“ *Politologická revue* 1: 34–57.
- Zákravský, Jiří. 2013b. „Basque Identity and the Territory: From Bizkaya to Zazpiak Bat.“ In *A Search for Identity: Identity in Linguistic, Literary, Methodological, and Cultural Perspectives*, eds. Ivona Mišterová a Eva Skopečková, 214–230. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.